

Константин XI Палеолог

Summary :

Константин XI Палеолог (1449-1453), син Манојла II и српске принцезе Јелене Драгаш, рођен 1405. године, последњи је византијски цар. Византијско царство је у његово време било сведено само на Цариград са најближом околином и делове Грчке. У два маха, 1423-1424 и 1437-1440, као регент замењивао је брата Јована VIII када је овај путовао на Запад. Имао је апанажу на Пелопонезу који је тада био највитаљнији део Византијског царства. Као цар, од 1449. године, из политичких разлога био је присталица уније сматрајући да је то једини начин да се угрожено Царство спасе. Женио се два пута и оба пута остао удовац, и није имао деце. Погинуо у одбрани Цариграда 1453. године бранећи византијску престоницу од најезде Османлија.

Other Names

Δράγας, Δραγάς, Δράκος; Πορφυρογέννητος

Date and Place of Birth

8. фебруар 1405, Цариград

Date and Place of Death

29. мај 1453, Цариград

Main Role

цар

1. Увод

Константин XI Палеолог, четврти од шест преживелих синова Манојла II и српске принцезе Јелене Драгаш. Осим њих супружнички царски пар имао је још двојицу синова и две кћери који су умрли у детињем узрасту од куге (један од преминулих синова се такође звао Константин). Рођен је 8. јануара 1405. године у Цариграду. Византијско царство, које је у његово време било сведено само на Цариград са најближом околином и делове Грчке, са пуно разлога упоређивано је са нејаким организмом на којем се налази огромна глава - Цариград. Уколико се рачуна и Михаило IX, који никада није био први цар него само савладар Андроника II Палеолога, Константин XI је био десети члан породице Палеолога који је наследио царску круну од када је његов предак Михаило VIII Палеолог узео престо 1259. године.

С поносом је уз очево презиме Палеолог носио и мајчино српско породично име Драгаш.

2. Почетак каријере

О детињству и раним годинама Константина XI нема много података у сачуваним изворима. Познато је да је су га називали „порфиогенитом“ јер је рођен у Пурпурној одаји царске палате и да је био врло одан мајци Јелени Драгаш. Још у раној младости Константин је нашао оданог пријатеља у Георгију Сфранцису, историчару последњих Палеолога, и то пријатељство и сарадња остали су непомућени до цареве смрти. Константин је био у добрим односима са најстаријим братом Јованом VIII, али не и са млађом браћом Димитријем и Томом. Један од византијских писаца хвалио је Константинову спретност у лову, јахању и борбеним вештинама, као и његов пустиловни дух, животну снагу и храброст.¹

Када је у новембру 1423. Јован VIII Палеолог кретао на пут у Венецију и Угарску, именовано је млађег брата Константина за регента у Цариграду који ће га замењивати у одсуству. Био је то његов први сусрет са влашћу и том приликом је добио достојанство деспота, највишу византијску титулу после царске. Имао је само осамнаест година. На срећу, његов болесни отац Манојло II, везан за постељу, ипак је био у стању да помогне сину, па је после неколико почетних неуспеха Константинову пошло за руком да склопи мировни уговор са Османлијама. Премда је

Константин XI Палеолог

уговор, потписан је 22. фебруара 1424. године, био неповољан и чак понижавајући за Царство, ипак је за неко време поштедео Цариград нових турских упада. У ондашњим условима османлијске свемоћи није ни било могуће склопити повољнији мировни споразум. У сваком случају, Константин је ваљано и достојанствено обавио своју дужност, а Јован VIII се вратио у новембру 1424. године не постигавши готово ништа.

3. На Пелопонезу

Када је 21. јула 1425. умро Манојло II, Јован VIII је и формално постао цар, а његов млађи брат Константин је требало да добије апанажу. Он је најпре исте 1425. године добио подручје северно од Цариграда, од Месемврије на северу до Деркоса на југу. Реч је о стратешки важном подручју које је штитило северне прилазе Цариграду. Претходно је деспот Теодор у Мистри изразио жељу да се замонаши, па се створила прилика да се на Пелопонезу учврсти Константин. Међутим, он се убрзо предомислио и тако је за извесно време та могућност отпала. Јован VIII је настојао да на Пелопонез доведе брата Константина у кога је имао највеће поверење, што је довело до неслагања у владајућем дому Палеолога.

Јован VIII је 1427. кренуо из Цариграда и повео са собом брата Константина и Георгија Сфранциса који је тада ступио у деспотову службу. У Мистру су стигли 26. децембра и одатле пожурили за Кларенцу, важан град на северозападу Пелопонеза, коју су опсели с копна и с мора. У поморској бици бродови грофа Карла Тока, господара Кефаленије, десетковани су, после чега се он одрекао недавно освојених територија, тако да су византијски поседи на Пелопонезу проширени. Истовремено, 1. јула 1428. двадесеттворогодишњи Константин се оженио Карловом братаницом Магдаленом, ћерком Леонарда II Тока, која је добила грчко име Теодора, и као мираз добио Кларенцу и Елиду.

Ускоро су се на Пелопонезу обрела три брата Палеолога: осим Теодора, који је ту боравио одраније, били су Константин и Тома, али њихово међусобни односи нису били узорни. Константин је са Јованом VIII 1429. заузео важан град Патрас на северу Пелопонеза који је Византији тријумфално враћен после 225 година. Међутим, радост због овог успеха била је помућена због смрти Константинове супруге Магдалене-Теодоре у новембру 1429. године. Њена смрт је веома тешко погодила Константина.

Будући да Јован VIII није имао деце и да је као наследника престола хтео да заобиђе брата Теодора и трон остави млађем Константину, непрестано је долазило до напетости и трзавица. Обојица, Теодор и Константин, 1435. године били су у Цариграду, а онда су се вратили на Пелопонез и уз много напора и посредовања примирили међусобну суревњивост. Касније је постигнут договор да се Константин пресели у Цариград а да на Пелопонезу остану Теодор и Тома. Како се Јован VIII спремао на пут за Италију, да склопи црквену унију, Константин је одређен да га као регент поново замењује. Због тога је он у септембру 1437. дошао у Цариград. За Константина је било важно и то да га подржава мајка Јелена Драгаш. Царица-удовица, чији је он био омиљени син, имала је велику улогу у политичком животу оновремене Византије. Када је у питању унија црква, Константин, слично старијем брату, није био ни фанатично за ни против већ је прагматички сматрао да је то једини начин да се Византији, коју су опасно угрожавале Османлије, помогне.

Константиново регентство у Цариграду је било окончано у фебруару 1440. када му се брат вратио из Италије. Ипак, он је остао у престоници до краја 1440. јер је, после десетогодишњег удовиштва, хтео да се поново ожени. Избор је пао на Катарину Гатилузио, ћерку Дорина Гатилузија, **ђеновског** господара острва Лезбоса. Венчање је обављено 1441. године. Она је остала на острву, а Константин је продужио на Пелопонез. Међутим, због нове опасности 1442. опет се обрео у Цариграду. Исте 1442. године његова супруга Катарина се разболела и умрла. Тако је Константин у тридесет седмој години живота по други пут остао удовац. Упркос каснијим покушајима више се није женио.

Теодор Палеолог је 1443. добио апанажу близу Цариграда, а Константин је поново отишао на Пелопонез. Столовао је у Мистри и држао велики део полуострва. И његов млађи брат Тома је такође држао део Пелопонеза. Ваља нагласити да је Мистра још од раније постала најважније византијско културно средиште у којем је деловао велики

Κωνσταντίνος XI Παλαιολόγος

број интелектуалаца, пре свих Георгије Гемист Плитон и Висарион, митрополит Никеје и потоњи кардинал римске цркве. Реч је о такозваној „последњој византијској ренесанси“, када је уморно Царство још једном нашло снаге да се гордо усправи пре него што коначно потоне у тешка столећа туркократије.

Κωνσταντίνος је одмах прионуо на посао и 1444. обновио је Хексамилион, бедем који је штитио улаз на Пелопонез и који су Турци 1423. лако пробили, а 1431. уништили. Исте године упао је у средњу Грчку и **освајио** Атину и Тебу, а пошто је ово био један од ретких византијских успеха на њеном заласку, млади деспот је упоређен са Темистоклом.² Међутим, већ 1446. уследила је противофанзива Турака и Κωνσταντίνος је морао да се повлачи. Османлије су га поразиле на Хексамилиону где се ушанчио у јуначно бранио и у наставку похода опустошили су Мореју. Било је много жртава, а Κωνσταντίνος и Тома Παλαιολόγος једва успели да се спасу.

Италијански хуманиста Ђиријак из Анконе је посетио Κωνσταντίνος у Μιστρι 1447. године. Некако у то време, деспот је преговарао о трећем браку, али и поред неколико покушаја није се поново оженио. У јуну 1448. умро је Теодор Παλαιολόγος на свом поседу у Селимврији, а 31. октобра исте 1448. упокојио се и Јован VIII. Од шесторице синова Μανόηλα II остали су само Κωνσταντίνος, Δимитριјес и Тома, док је Ανδρονικος раније преминуо. Κωνσταντίνος је био најстарији, а и жеља Јована VIII и царице-мајке Јелене Драгаш била је да управо он буде наследник престола, што је напослетку и превагнуло.

4. У престоници

Премда су у престоницу по смрти Јована VIII стигли најпре Тома, а онда и Δимитριјес, престо је захваљујући утицају Јелене Драгаш припао Κωνσταντίνοςу XI. О свему је обавештен и султан Мурат II (1421-1451). Царица-мајка је наименовала двојицу гласника да Κωνσταντίνος пред војском, народом и великашима прогласе за цара, док је крунисање, наравно, требало да буде у Цариграду. Κωνσταντίνοςу је царска титула додељена у грађанској церемонији, највероватније у деспотској палати у Μιστρι, 6. јануара 1449. године. Зато позновизантијски историчар Дука и пише да Κωνσταντίνος није никада крунисан за цара и да је Јован VIII заправо последњи византијски цар.³ Κωνσταντίνος из предострожности није инсистирао на крунисању јер је био свестан да би тај чин због његове унионистичке политике могао да изазове нереде. Уз то, и тадашњи патријарх Григоријес III (1443-1450) као униониста није био омиљен у Цариграду. Међутим, већ у хрисовуљи из фебруара 1449. Κωνσταντίνος XI Παλαιολόγος се потписује као цар: "*Κωνσταντίνος εν Χριστώ τω Θεώ πιστός βασιλεύς και αυτοκράτωρ Ρωμαίων ο Παλαιολόγος*".⁴

Нови василевс је у престоницу стигао 12 марта 1449. и одмах је потврдио мир са Турцима. Његовим ступањем на престо поново се поставило питање наследника, а то је за собом повлачило дипломатску акцију чији је циљ био да се цар поново ожени. Георгијес Сфранцис је у октобру 1449. кренуо у Јерменију и Грузију и на путу је провео две године. Осим тамошњих принцева помишљало се и на Мару Бранковић, од 1451. удовицу Мурата II, али се напослетку василевс ипак није оженио. Тежак ударац за Κωνσταντίνοςа XI била је мајчина смрт 23. марта 1450. године.

Да би побољшао **пресакле** финансије, Κωνσταντίνος XI је повећао порезе на робу која се увозила у Цариград чиме је повредио економске интересе Венеције. У августу 1450. уследио је протест и упозорење да ће се средиште трговине пребацити у неку луку под турском контролом. Κωνσταντίνος је у октобру 1450. дужду образлагао своје разлоге, наводећи да је царска благајна празна, али ти аргументи нису убедили Млечане, па су се размирице наставиле. Свестан да ће Млечани увек следити своје прагматичне интересе и да ће умети да се снађу и једног дана уколико Османлије освоје Цариград, цар се обратио Дубровнику понудивши његовим трговцима један део града где би имали сопственог конзула и обезбеђене пореске олакшице.

Упркос великим напорима и живој дипломатској активности да владаре западне Европе покрене на рат против Османлија, Κωνσταντίνος XI није постигао готово ништа. На Западу је после катастрофе код Варне (1444) завладао мучан утисак и умногоме је ослабила решеност да се поново предузме некаква акција. Осим тога, већина тамошњих

Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος

η βασίλισσα ήταν γεμάτη με ανησυχία. Ο Πάπας Νικόλαος V (1447-1455) ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο Πάπας Νικόλαος V (1447-1455) ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο Πάπας Νικόλαος V (1447-1455) ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης.

5. Μύθος

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος ΙΙ Πάλεολος ήταν ο πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης.

1. Έργα του Ιωάννη Δοκίμου, έκδ. Σ.Π. Λάμπρος, Παλαιολογία και Πελοποννησιακά 1 (1912) σ. 221-231 (ιδιαιτ. σ. 227)

2. Έργα του Ιωάννη Δοκίμου, έκδ. Σ.Π. Λάμπρος, Παλαιολογία και Πελοποννησιακά 1 (1912) σ. 242.

3. Ducas, *Istoria turco-bizantina (1341-1462)*, изд. V. Grecu (Bucuresti 1958), σ. 293.

4. J. Zepi - P. Zepi, *Jus Graecoromanum*, I (Αθήναι 1931) σ. 705-707

5. Giorgio Sfranze, *Cronaca*, изд. R. Maisano (Roma 1990), σ. 134.

6. Nicol, D.M., *The Immortal Emperor. The life and legend of Constantine Palaiologos, last Emperor of the Romans* (Cambridge 1992), σ. 109-128.

Κωνσταντίνος XI Παλαιολόγος

Bibliography :

	Setton K.M. , <i>The Papacy and the Levant (1204-1571), 1: The Thirteenth and Fourteenth Centuries</i> , Philadelphia 1976
	Papadopoulos A. , <i>Versuch einer Genealogie der Palaiologen, 1259-1453</i> , München 1938
	Zakythinos D. , <i>Crise monétaire et crise économique à Byzance du XIIIe au XVe siècle</i> , Athènes 1948
	Χριστοφιλοπούλου Α. , <i>Εκλογή, αναγόρευσις και στέμμις του βυζαντινού αυτοκράτορος</i> , Αθήνα 1956
	Ferjančić B. , "Savladarstvo u doba Paleologa", <i>Zbornik radova Vizantološkog instituta</i> , 24-25, 1986, 307-384
	Zakythinos D. , <i>Le despotat grec de Morée. Histoire politique, I</i> , Paris 1932· επαν. Variorum Reprints, επιμ. Ch. Maltézou, London 1975
	Barker W.J. , <i>Manuel II Palaeologus (1391-1425). A Study in Late Byzantine Statesmanship</i> , New Brunswick – New Jersey 1969
	Vryonis S. , <i>The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century</i> , Berkeley – Los Angeles – London 1971
	Runciman S. , <i>The Fall of Constantinople, 1453</i> , Cambridge 1965
	Ferjančić B. , "Medjusobni sukobi poslednjih Paleologa (1425-1449)", <i>Zbornik radova Vizantološkog instituta</i> , 16, 1975, 131-160
	Caroll M. , "Constantine XI Palaeologus: Some Problems of Image", A. Moffatt, <i>Maistor: Classical, Byzantine and Renaissance Studies for Robert Browning</i> , Canberra 1984, 329-343

Sources

Giorgio Sfranze, Cronaca, έκδ. R. Maisano (Roma 1990)

Laonici Chalcocondylae historiarum demonstrationes, έκδ. E. Darko, I-II (Budapest 1922-1923)

Ducas, Istoria turco-bizantina (1341-1462), έκδ. V. Grecu (Bucuresti 1958)

Critobuli Imbriotae Historia, έκδ. D. R. Reinsch (Berlin - New York 1983)

Oeuvres complètes de Gennade Scholarios, έκδ. L. Petit, X.A. Sideras και M. Jugie, I-VIII (Paris 1928-1936).

Schreiner, P., Die byzantinische Kleinchroniken, I (Wien 1975).

J. Zepi - P. Zepi, Jus Graecoromanum, I (Αθήνα 1931)

Έργα του Ιωάννη Δοκειανού, έκδ. Σ.Π. Λάμπρος, *Παλαιολόγεια και Πελοποννησιακά* 1 (1912) σ. 221-255.

Chronological Table

Κωνσταντίνος XI Παλαιολόγος

- 1405 : ροђење.
- 1423 : добио титулу деспота.
- 1423-1424 : регент у Цариграду.
- 1428-1448 : са прекидима службовао на Пелопонезу.
- 1428 : оженио се Магдаленом Токо.
- 1429 : Византинци освојили Патрас.
- 1437-1440 : поново регент у Цариграду.
- 1441 : оженио се Катарином Гатилузи.
- 1444 : обновио Хексамилion на Пелопонезу.
- 1449 : постао византијски цар.
- 1453 : смрт у Цариграду.

Auxiliary Catalogs

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:

- Λάμπρος, Σ.Π., Αι εικόνες Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου, *Νέος Ελληνομνήμων* 3 (1906) σ. 229-242.
- Λάμπρος, Σ.Π., Νέαι εικόνες Κωνσταντίνου του Παλαιολόγου, *Νέος Ελληνομνήμων* 4 (1907) σ. 238-240.
- Λάμπρος, Σ.Π., *Λεύκωμα βυζαντινών αυτοκρατόρων* (Αθήνα 1932).
- Spatharakis, I., *The Portrait in Byzantine Illuminated Manuscripts (Byzantina Neerlandica 6)* (Leiden 1976).
- Head, C., *Imperial Byzantine Portraits. A Verbal and Graphic Gallery* (New Rochelle, New York 1982).
- Wroth, W., *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in British Museum, II* (London 1908).
- Whitting, P., *Byzantine Coins* (London 1973).
- Sear, D., *Byzantine Coins and their Values* (London 1974).
- Bendall, S. – Donald, P.J., *The Latter Palaeologan Coinage, 1282-1453* (London 1978).
- Grierson, Ph., *Byzantine Coins* (London 1982).
- Bendall, S., *A Private Collection of Palaeologan Coinage* (Wolverhampton 1988).
- Grierson, Ph., *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, V-1, V-2*

Κωνσταντίν XI Παλεολόγ

(Washington 1999).

Zacos, G. – Veglery A., *Byzantine Lead Seals*, I-1 (Basel 1972).

Laurent, V., *Le corpus des sceaux de l'empire byzantin, t.II : L'administration centrale* (Paris 1981).